

Vladimír Vonka

rozhovor o člověčenství

V loňské Živě měli čtenáři možnost seznámit se prostřednictvím dvou článků s vývojem vakcín k prevenci a léčbě zhoubných nádorů (Živa 2006, 2: 53–54; 3: 100–104). Autorem příspěvků byl prof. MUDr. Vladimír Vonka, DrSc., jeden z vůdců a mezinárodně vysoce ceněných vědeckých pracovníků v oboru humánní virologie u nás.

Prof. Vonka pracuje v Ústavu hematologie a krevní transfúze v Praze, kde se stále věnuje výzkumu antivirových a protinádorových vakcín. Je autorem nebo spoluautorem asi 300 odborných článků a 18 monografií či kapitol v monografiích, výsledky výzkumu prezentuje na odborných mezinárodních fórech. Je členem řady vědeckých organizací v ČR i v zahraničí (např. zakládající člen Učené společnosti, předseda Odborné společnosti pro genovou a buněčnou terapii České lékařské společnosti J. E. Purkyně, člen American Academy of Microbiology ad.). Za zmínku také stojí udělení medaile G. Mendela či Pamětní medaile k 650. výročí založení Univerzity Karlovy.

Za svoji práci byl v r. 2005, kdy také oslavil významné životní jubileum, oceněn prezidentem České republiky Václavem Klausem Medailí Za zásluhy II. stupně za zásluhy o stát v oblasti vědy.

Požádali jsme proto jeho dlouholetého přítele prof. MUDr. Josefa Kouteckého, DrSc., aby formou rozhovoru více přiblížil osobnost prof. Vonky čtenářům Živy.

Redakce

Základy našich životů se utvářejí v dětství. Jak se odvíjely u tebe?

Vyrůstal jsem v krásném a poklidném rodinném prostředí společně s dvěma bratry. Otec se nás snažil vychovávat v sokolském duchu, včetně jeho vlastenectví, smyslu pro čest, dobrovolnou disciplinu a sebeovládání. Matka byla nábožensky založená, ctěla hudbu, literaturu a divadlo a měla velkou snahu, abychom získali vztah k umění a co nejširší vzdělání. Od 10 či 11 let jsme dostávali od rodičů pravidelně populárně vědecké knížky. Jako primán jsem propadl chemii, jako sekundán jsem měl svou velmi primitivní chemickou laboratoř. Do 14 let jsem byl pevně odhodlán, že chemie bude náplní mého života. Hlubokou změnu v mém uvažování přinesly knížky Paula de Kruifa Lovci mikrobů a Bojovníci se smrtí. Od té doby jsem toužil být virologem a hrdinně bojovat s těmi nejnebezpečnějšími infekcemi. Někde jsem tehdy narazil na hypotézu, tenkrát velmi málo podloženou, že viry vyvolávají zhoubné bujení u člověka. O rakovině se ve 40. letech psalo a mluvilo jako o nemoci neznámého původu. Několik let jsem snil, že objevím virus, který ji vyvolává. Pro medicínu jsem se definitivně rozhodl na jaře před maturitou. Do rukou se mi tehdy dostalo dílo Sinclaira Lewise Arrow-smith. Ta kniha mě okouzila a mé rozhodnutí učinila definitivním. Rodiče mou volbu plně respektovali, pokud jsem jimi byl

nějak usměrňován, dělo se to nenápadně. Po celou dobu svého jinošství jsem měl pocit, že o svých věcech rozhoduji sám.

O významu rodinného prostředí pro životní dráhu jsem se znovu přesvědčil, když jsem se oženil. Ve své choti jsem našel životní partnerku plnou pochopení pro mé pozdější pracovní nasazení. Na jejích bedrech spočívala většina starostí o domácnost a výchovu našeho syna.

Jaký vliv na tvůj budoucí život měla škola — obecná a gymnáziurní?

Obecnou školu jsem začal navštěvovat v době prvorepublikové svobody a dokončil jsem ji v době, kdy se blížila 2. světová válka ke svému vrcholu. Ovzduší obecné školy bylo v rozjitřené době druhé polovi-

ny 30. let vypjatě vlastenecké. Stal jsem se tehdy nesmírně hrdým na to, že jsem Čechoslovák. V r. 1941 jsem byl přijat do primy slovatného vinohradského reálného gymnázia ve Slovenské ulici. Septimu a oktávu jsem absolvoval na obnoveném pražském Státním anglickém reálném gymnáziu. Na ona dvě léta vzpomínám zvláště rád. Oproti rakousko-uherskému stylu s tuhou disciplinou jsem se najednou ocitl ve zcela jiném prostředí, svobodomyslném, kde hlavní devizou nebyly memorované vědomosti, ale schopnost samostatně myslet a vyjadřovat se.

Na této na svou dobu podivuhodné škole existovalo ovzduší přející intelektuálnímu rozvoji a líhni budoucích osobností. K systému výuky nepochybně přispěli angličtí učitelé, kteří tvořili asi třetinu pedagogického sboru. S vděčností však vzpomínám i na české profesory, kteří měli k poválečným teenagerům úplně jiný přístup, než na jaký jsem byl zvyklý na předchozí škole. Dokonale využívali relativní poválečné předúnorové svobody, aby nás připravili na budoucí život v duchu principů, ze kterých se zrodil moderní český stát. Významnými aktéry a spolutvůrci oné báječné atmosféry ale byli i sami studenti, mí spolužáci vesměs s vyhraněnými zájmy o přírodní vědy, filozofii, historii či umění, silně motivovaní k tomu, aby se připravili k budoucím rolím ve svobodném, jak věřili, Československu. Škola fungovala v nezměněné podobě a podle starých osnov až do mé maturity v červnu 1949.

Po maturitě ses dostal do náruče medicíny. Jak vzpomínáš na fakultu a její učitele?

Na podzim r. 1949 jsem začal studovat na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze s úmyslem zasvětit svůj profesionální život virologii a výzkumu zhoubného bujení. S úctou, pocity sympatií a obdivu si připomínám své učitele. Lékařská fakulta byla v první polovině 50. let ještě plná velkých osobností, které před válkou a snad i těsně po ní patřily ve svých oborech k evropské či dokonce světové špičce a vládly neuvěřitelně rozsáhlým všeobecným vzděláním. Mnozí z nich byli i znanými pedagogy. Za všechny uvádím profesory Josefa Charvát a Františka Patočku, s nímž jsem se stačil osobně velmi sblížit. Těžko jsem se však smířoval se změnou

S prof. D. Burkittem při jeho návštěvě Kliniky dětské onkologie v Motolské nemocnici v Praze v říjnu 1982. Prof. Burkitt popsal nové onemocnění — tzv. Burkittův lymfom, jehož výzkum vedl k objevu viru Epstein-Barrův. Zleva D. Burkitt, V. Vonka a J. Koutecký se spolupracovníky

ovzduší, kterou znamenal přechod z gymnázia na vysokou školu. Ta tenkrát byla plná záłudných politických tlaků a zmatečných ideologických mýtů, které pronikly do biomedicínských věd a poznamenaly je na desítky let.

Vyslovení slova gen, tak jak ho dnes pojmáme, bylo téměř trestným činem. Přestože objev struktury DNA byl publikován v r. 1953, do konce svých studií jsme se o těchto a dalších fenomenálních pokrocích přírodních věd nic nedověděli. Svobodné vyjádření, které je nezbytným předpokladem osobnostního růstu, nebylo možné. Nicméně troufám si tvrdit, že jsme do lékařské praxe odcházeli připraveni dobře.

Následovala promoce a první praktické zkušenosti. Jaké byly a kdo je usměrňoval?

Promoval jsem v r. 1955. Po patnáctiměsíční praxi na interním a infekčním oddělení v Ústí nad Labem jsem vyhrál konkurs na oddělení virových neuroinfekcí v tehdejší Ústavu epidemiologie a mikrobiologie, který vedl profesor K. Raška. Byl jsem tehdy jediným, kdo vstoupil do soutěže o místo mladšího lékaře-inženýra-asistenta, jak podivně se mé tehdejší pracovní zařazení označovalo. Snad se jiní báli virů více než já a, pokud byli obeznámeni se situací v české virologii, také vedoucího onoho oddělení Karla Žáčka. Ten měl pověst muže tvrdého, bojovného a náročné, ale též náladového a cholerického. K. Žáček byl jedním z těch, kteří mne nejvíce ovlivnili. Kromě zmíněných vlastností vynikal pronikavou inteligencí a mimořádným nadáním pro organizaci vědecké práce. Měl užasnou vědeckou fantazii a jeho analyticko-syntetické a vyjadřovací schopnosti mu dovolily formulovat program, který byl v době svého vzniku světově originální, a jak se ukázalo později, byl společlivým návodem k vymýcení dětské obrny — poliomyelitidy. Hodně se mi v prvních letech naší spolupráce věnoval a troufám si tvrdit, že mne za pár měsíců naučil tolik, co bych si osvojoval stejný počet let, kdybych byl odkázán jen sám na sebe. Velké diagnosticko-imunologicko-epidemiologické oddělení, které Žáček vybudoval a které později vynikající americký virolog a otec živé vakcíny proti poliomyelitidě Albert Sabin na konferenci Světové zdravotnické organizace nazval nejlepší výzkumnou diagnostickou virologickou laboratoří, do jaké kdy vstoupil, se však rozpadlo. Často jsem dumal nad osudem pracoviště, na kterém jsem po měsíci vydržel 17–18 hodin denně a nesl značný díl odpovědnosti za vše, co se tam dělo.

Druhým mým virologickým šéfem a učitelem byl Dmitrij Slonim, člověk nesmírně precizní a systematický. Jeho životní filozofií bylo, jak říkal, skládat kamínek ke kamínku. Až do doby, kdy v polovině 50. let opustil ústav prof. Patočky, byl nepochybně předním českým teoretickým virologem. V zájmu boje proti poliomyelitidě se vzdal základního výzkumu, zvládl tehdejší nejmodernější biotechnologie a dokázal v našich podmínkách vyrobit nejdříve inaktivovanou a pak živou vakcínu proti polio. Ta práce byla neskonale náročná a její zvládnutí bylo především osobním úspěchem Slonimovým. Uvědomoval jsem si, že jeho styl práce je hodný následování, že z drobných kamenů se dá

vybudovat pevná zeď, když se ví, jaké kameny vybrat a jak je seskládat.

Nejvíce ze všech však na mne zapůsobil Joseph L. Melnick, kterého mnozí, včetně mne, pokládají za největšího virologa 20. stol. Měl jsem příležitost strávit na jeho oddělení v letech 1964–65 jeden rok jako stipendista WHO a v letech 1968–69 dvacet měsíců jako hostující profesor. Byl to muž nesmírně vzdělaný a vědecky produktivní, skvělý organizátor a vpravdě učitel vědy, navíc člověk s velkými kulturními zájmy, prodchnutý hluboce zažitými humanitními ideály a urozenou láskou k lidstvu. Pracovat po jeho boku byla čest a současně výzva. Velká část z oně stopadesátileté armády zahraničních virologů, která prošla jeho ústavem na Baylorově univerzitě v Houstonu, odcházela poznamenána touhou vyrovnat se aspoň v něčem tomuto velkému muži.

To už jsme u virologie a tvé vědecké práce. Které z mnoha virů zaujaly tvoji pozornost?

První skupinou virů, kterou jsem se zabýval, byly enteroviry, a to zejména polioviry. Účastnil jsem se velké části prací, které souvisely s vývojem a kontrolou vakcín proti poliomyelitidě. Proverba vakcín proti polio vyžadovala uplatnění genetických metod a od konce 50. let se datuje můj zájem o genetiku virů. Na ni navázala práce s viry chřipky. Pokoušel jsem se spolu se svými spolupracovníky vylepšit stávající chřipkové vakcíny. Asi největšími úspěchy skupiny, kterou jsem vedl, byl vývoj subjednotkové inaktivované očkovací látky, která ve své době patřila ke světové špičce, a zavedení genetické modifikace chřipkových kmenů, jež umožnila rychlou úpravu nových epidemických kmenů pro výrobu vakcín. Na obou těchto úspěších měla lví podíl má dlouholetá spolupracovnice Hana Závadová.

Od mého prvního pobytu v USA se odvíjí práce s onkogenními viry. Nejdříve to byl virus SV40 z čeledi polyomavirů a adenoviry. Získali jsme při jejich výzkumu několik prioritních poznatků, ale hlavním výdobytkem bylo, že jsme se naučili pracovat s nádorovými viry a myslet v kategorii chronických nemocí virového původu. Tím jsme se jakžtakž připravili na studium virů, které postupně připadaly v úvahu jako vyvolavatelé lidských nádorů.

V době svého druhého pobytu v USA jsem pracoval s nově objeveným herpetickým virem, který nese jméno svých objevitelů Epsteina a Barrové a který byl později uznán jako první lidský nádorový virus. Koncem 60. let se objevilo dobře podložené podezření, že karcinom děložního čípku, druhý nejčastější zhoubný nádor u žen ve světovém měřítku, je vyvolán genitálním virem herpes simplex. Závěr, že tento virus je původcem nemoci, přijal v průběhu 70. let prakticky celý virologický svět. Společně s nedávno zesnulým gynecologem a mým přítelem Jiřím Kaňkou jsme zorganizovali a provedli v Praze prospektivní studii na více než 10 000 ženách, jejímž cílem bylo hypotézu o etiologickém vztahu definitivně potvrdit. To, že jsme ji po osmileté náročné práci jednoznačně vyvrátili, přispělo k otevření dveří pro jiného činitele, lidské papillomaviry. Ty byly v průběhu posledních 10 či 15 let definitivně potvrzeny jako vyvolavatelé

karcinomu děložního čípku. Na některých z oněch studií jsme se podíleli.

Papillomaviry jsou v současné době stále hlavním objektem bádání na našem oddělení (pozn. redakce: blíže článek R. Tachezy, Živa 2004, 4: 146–149). Já sám se s několika spolupracovníky věnuji hlavně zkoumání možností imunoterapie chronické myeloidní leukémie. Ta sice není virového původu, ale téměř všechny případy nemoci spojuje genetická alterace jednoho určitého typu, která se promítá do antigenní struktury nádorové buňky. Tím se tato forma zhoubného bujení podobá nádorům virového původu.

Jsou podmínky pro výzkumnou práci příznivé? Jak pilně publikuješ?

Troufám si tvrdit, že jsou nyní lepší, než kdykoli v minulosti. Grantový systém zavedený začátkem 90. let sehraává svou kladnou roli, kontakt se světem je prostý jakýchkoli překážek, na potřebné reagenty se nemusí čekat dva roky jako kdysi. Grantový systém se však nesmí dále byrokratizovat. Toto nebezpečí hrozí. Je absolutním nesmyslem, že pro drobná formální pochybení se občas zamítají návrhy hodnotných projektů.

Po celou dobu své výzkumné práce jsem se snažil řídit zásadou „work, finish, publish“ (pracuj, dokonči, publikuj), spojenou s horším varováním „publish or perish“ (publikuj nebo zhyj). Kromě toho, že publikování je svou podstatou součástí vědecké práce, bylo by krajně neetické nenabídnout k obecnému využití to, co se vybádá. Bohužel, mnohé výsledky, které jsem získal já či moji spolupracovníci, zůstaly v protokolech příliš dlouho a byly překonány vývojem dříve, než jsme je připravili k publikování. Moc mne to mrzí.

Věnuješ se vedení výzkumu i práci pedagogické. Jakým jsi šéfem? Učíš rád?

Vedení a organizování výzkumné práce a zajišťování prostředků pro ni se musí každý naučit. Je jiné věst skupinu, kde převládá rutinní činnost, jejíž značná část jde samohybem, a jiné výzkumnou skupinu, ve které se prolíná základní a aplikovaný výzkum a řeší se rozdílné a vzájemně se doplňující projekty. Obojí jsem zažil. Myslím, že hlavní zásadou úspěšného vedení je přenést co nejvíce odpovědnosti na samotné vědecké a výzkumné pracovníky. V okamžiku, kdy prokáží, že jsou schopni samostatně vědecky myslet a pracovat, mělo by se jim dostat úplné volnosti při řešení jejich projektů. Úlohou šéfa vůči nim je pak komentovat, povzbuzovat, motivovat, radit, pokud je o to požádán, zajišťovat vznik vazeb uvnitř pracovní skupiny, ale i s vnějškem, a otevírat okna do světa. Měl by však dbát i o to, aby v jejich myslích trvale tanuly etické aspekty vědecké práce, pěstovat v nich odolnost k pracovním neúspěchům, jimiž je cesta výzkumníka poseta, ale i skromnost a pokoru při posuzování výsledků vlastní práce, a přesvědčit je o účelnosti promýšlení obecných principů vědecké práce. Krom toho by šéfovi neměly být cizí mimopracovní problémy jeho podřízených, a pokud k tomu má možnosti, pomáhat je řešit. Profesor Melnick říkal, že své spolupracovníky považuje za členy své rodiny. Výše uvede-

nými zásadami jsem se snažil řídit. Netroufám si tvrdit, že se mi to vždy dařilo.

Kdo vede velkou pracovní skupinu, je vlastně nucen učit pořád. Tvá otázka je však zřejmě zaměřena spíše k formálnímu vyučování. S tím jsem začal už začátkem 60. let v tehdejší Ústavu pro doškolení lékařů a farmaceutů. Teprve o hodně později mi bylo umožněno přednášet medicím, zpravidla vybrané kapitoly z virologie, molekulové biologie, genetiky a onkologie. Učím rád, pokud cítím, že posluchačstvo naslouchá a vnímá, co mu říkám. Stane-li se, že po přednášce za mnou přijde pár posluchačů, že se jim přednáška líbila, či s dodatečnými dotazy, případně s přáním některého z nich, že by chtěl či chtěla na našem oddělení pracovat, mám z toho upřímnou radost. Ale nestává se tak vždy.

Vím, že tě zajímá filozofie. Ostatně myslím, že s vědou úzce souvisí.

O filozofii se zajímám od svých gymnaziálních let. Podnítila mne k tomu poválečná doba s mnoha novými myšlenkovými proudy, ale také populární vědecké knížky, kde byly narážky na různé filozofické termíny a směry, kterým jsem nerozuměl. Po válce se stal módním existencialismus a myslím, že první sešit o existencialismu Václava Černého byla první filozofující kniha, kterou jsem celou přečetl. Hojně se po válce začalo hovořit o marxismu a jeho spojení s politikou. Seznámil jsem se tenkrát s Masarykovou Otázkou sociální obsahující kritiku marxismu. Když jsem později četl díla Marxe a Engelse, tak jsem je pořád vnímal z úhlu Masarykovy kritiky, a byla mi filozoficky nepřijatelná. Seznámil jsem se i s některými díly (častěji to byly výběry než celé knihy) předních německých a anglických filozofů 19. a 20. století.

Nejvíce času jsem věnoval filozofii začátkem 50. let, kdy jsem byl na vysoké škole. Musím se přiznat, že mé studium nebylo systematické, mnohé jsem nepochopil, některá díla jsem vůbec nedočel. Vcelku jsem byl zklamán — to, co jsem hledal, jsem nenašel. Došel jsem k názoru, že všichni filozofové mají svou pravdu, pakliže se přijmou axiomy, ze kterých vycházejí. Po dlouhou dobu jsem pak to, co jsem vnímal jako plané teoretizování, podceňoval. Nicméně poučil jsem se, že filozofické úvahy vytvářejí skvělou protiváhu k běsnivé zmatečnosti světa, která má tendenci nahlodávat vnitřní život člověka.

K oživení mého zájmu o filozofii došlo v průběhu 80. a 90. let v souvislosti s naší prací v oblasti nádorové virologie a s problémy spojenými s ustavením etiologických vztahů. Viry podezírané z účasti při vyvolání nádorů jsou totiž ve všech populacích velmi silně rozšířené, vyvolávají nádory jen v nízkém procentu případů a Kochovy postuláty používané v medicíně pro potvrzení příčinnosti po více než 100 let nebyly aplikovatelné na vztah mezi viry a lidskými nádory. Byl jsem přiměřeně ohromen díly K. Poppera, D. Giliese, T. Kuhna a dalších, kteří vypracovali novou koncepci filozofie vědy a svým kritickým racionalismem nabídli návody, jak ve vědě postupovat a zacházet s hypotézami, aniž by vnucovali konečná řešení. Pokusil jsem se pak propojit jejich logiku s empirií řady lékařů-vědců, kteří se zabývali příčinností v medicíně. Napsal jsem na toto téma esej o vztazích mezi viry a nádory,

ry, která vyšla ve Philosophical Transactions of the Royal Society, nejstarším dosud vycházejícím vědeckém žurnálu. Lituji, že nemám více času na filozofování o vědě a že v naší lékařské obci je o filozofii vědy tak malý zájem.

Uznáváš, že minulost je základem současnosti a současnost východiskem pro budoucnost. Pověz mi něco o tvém vztahu k historii.

„Historia magistra vitae“. Tak tomu bylo v dávných dobách a je tomu tak i dnes. Přijal jsem názor, že na dějiny se lze dívat dvojím směrem, buď po toku času, anebo proti jeho toku. V prvním případě se jeví jako dlouhá řada radostných očekávání, v opačném směru jako nikdy nekončící sled tragických událostí. Dějiny 20. století, na které není příliš příjemný pohled, byly pro většinu světa střídáním období volnosti s periodami totalit. Je paradoxem, že první systém vytváří podmínky pro vznik druhého a naopak. Na totalitních systémech je hodný pozor jejich seberozpad a skutečnost, že mnozí z těch, kteří budovu totality stavěli, sami iniciují její zboření a s nadšením se ho účastní. Snad proto, že pochopili, že dosáhli skoro všeho, o čem usilovali, ale ztratili skoro vše, čeho si cenili. Totalitní systémy se dříve či později zákonitě obrací proti člověku, kterého původně slibovaly povznést. Poučením je, že pokusy o násilné sociální inženýrství nemají naději na trvalý úspěch.

Za nejznamenitější období v našich dějinách pokládám první republiku, stát, jehož vznik byl podmíněn národním obrozením 19. stol., výchovou Sokolem a podobnými organizacemi, ale i nesčíslnými jednotlivci, učiteli, kněžími, spisovateli, vesnickými písmáky a mnoha dalšími. Ale nebyl by asi nikdy vznikl nebýt T. G. Masaryka a jeho usilovné diplomatické činnosti v průběhu 1. světové války. Byl to stát, který již zmíněný K. Popper označil za jeden z nejdokonalejších, jaké kdy vznikly.

A co historie medicíny?

Historie medicíny mě zajímá, ale do jejich detailů jsem nepronikl. Nicméně se snažím orientovat se v ní tak, abych pochopil cestu k jejímu vrcholu, který v příštích desetiletích představí tzv. personalizovaná medicína. Ta není jen důsledkem vývoje lékařství jako takového, ale i příbuzných

V r. 2000 s tehdejší předsedou Akademie věd ČR prof. Rudolfem Zahradníkem. Zleva R. Zahradník, J. Koutecký, J. Koutecká a V. Vonka. Snímky z archivu J. Kouteckého

přírodovědných oborů, jako je genetika a buněčná biologie, které využívají metodologie molekulové biologie. Tak jako jejich pokroky mají své klady, které ku prospěchu lidstva změní tvář medicíny, mají i své demony, svá zneužitelná rizika. Mezi nejnebezpečnější z nich asi patří vzplanutí naturalistického fatalistického determinismu, který by mohl mít devastující vliv na lidské myšlení a vnímání jedince jako svobodné bytosti. Nebezpečí plynoucí z nové biologie je třeba předjímat. Mezi vědou a moudrostí nesmí dojít k rozkolu.

Jakou úlohu sebrává v tvém životě umění?

Hluboce nesouhlasím se známým výrokem anglického spisovatele Johna Ruskina, že nejkrásnější věci jsou nejméně užitečné. Bez určité dávky uměleckých zážitků a konzumace krásy si těžko dovedu představit plnohodnotný život. Snad nejvíce mě vždy oslovovala literatura, poezie i beletrie, knihy J. Škvoreckého, E. Hostovského, V. Vančury, K. Čapka a jeho překlady prokletých básníků, verše Seiferta, Nezvala, Sládkovy překlady Shakespeareových her a mohl bych jmenovat další, jimž se podařilo zachytit uměleckými prostředky posun v národní duši či krutou příchutí samoty a metafyzický nepokoj. Z autorů 19. stol. je mi blízký F. M. Dostojevský, kterého pokládám za největšího spisovatele všech dob, Ch. Dickens, V. Hugo, J. W. Goethe a jiní. Velmi rádi chodíme s chotí do divadla i na koncerty vážné hudby, ale mám také rád dixieland a jazz 30. a 40. let. Ve výtvarném umění jednoznačně preferuji meziválečné období, ctím V. Špálu, E. Fillu, F. Tichého, R. Kremlíčku, L. Kubu a další slavné malíře oné doby, ale mezi mé oblíbence patří i méně známí J. Benda a F. Emler.

Jedinec tvého rozměru ctí určité principy. Jaké jsou ty tvoje?

Bez přijetí určitého systému hodnot se nedá smysluplně žít a konat. Nemyslím, že se ve vědě, ale ani v jiných oborech lidské činnosti dá pracovat bez touhy sloužit něčemu vyššímu, než je člověk sám a — i při vědomí deprimující omezenosti

vlastních možností — bez úmyslu vytvořit něco, co posune lidský pokrok o kousíček dopředu. Asi každý z nás má nastaveny morální hranice, které jsou nepřekročitelné. A rovněž každému z nás je dán do vínku soubor povinností a závazků, jež je třeba si uvědomit a pak je plnit. Své životní postoje jsem si definoval někdy ve věku 16 či 17 let a myslím, že se od té doby příliš nezměnily. Věřím, že pevnost v této oblasti je zdrojem síly.

Nepodařilo se ti některé záměry splnit?

Takových záměrů bylo mnoho. Na jedné straně jsem šťasten, že jsem mezi těmi, kterým se splnily dětské plány o životní náplni, na druhé straně mě mrzí, že jsem při své práci příliš často nespátřil nečekané, které jsem vidět měl. A zvláště mně pak popuzuje, že když jsem ono nečekané spatřil, že jsem je vždy naráz nepochopil či nesprávně interpretoval. Minul jsem tak pozorování, která mohla být zdrojem nového poznání. O těchto problémech se málo mluví, a tak nevím, jak často podobné úlety provázejí práci jiných pracovníků na poli vědy. Nad těmi to svými pochybeními cítím rozmrzelost.

Chtěl bych napsat knihu pro mladé vědecké pracovníky v oblasti biomedicíny, která by se mohla jmenovat Principy experimentální medicíny či tak nějak. Rád bych též sepsal své vzpomínky na velké postavy světové a naší vědy, s nimiž mi osud dopřál se seznámit. Nevím, zda budu mít mož-

nost tyto úmysly realizovat, protože ještě pořád dávám přednost práci ve svém oboru, jejíž současnou dominantou je studium protinádorové imunity. Pokroky ve výzkumu biologie nádorů v posledních letech přinesly spoustu závažných poznatků, které mění zásadním způsobem pohled na střet mezi zhoubnými nádory a imunitním systémem. Donedávna jsme při imunoterapii vnímali nádory jako pasivní cíl, který je třeba rozstřílet pomocí specifických imunitních reakcí. Dnes se ví, že nádor je v takovém střetu aktivním hráčem. Nejen samotné nádorové buňky, ale i buňky nádorového stromatu působí silně imunosupresivně. Potlačení této imunosuprese je pravděpodobně předpokladem vysoké účinnosti protinádorových vakcín.

Pokroky poslední doby mně fascinují. Velmi rád bych aspoň maličko přispěl rozvoji imunoterapie nádorů. Též bych rád napomohl k tomu, aby u nás bylo vybudováno pracoviště vybavené tak, aby na něm bylo možné připravovat podle současných přísných předpisů preparáty pro genovou a buněčnou terapii člověka.

Existuje něco, co tě trápí nebo o čem pochybuješ?

Virolgie je dnes něčím úplně jiným, než byla před 50 lety, kdy jsem do ní vstoupil. V průběhu oné dlouhé doby byla období, kdy jsme úspěšně soutěžili s předními světovými laboratořemi, získali jsme při tom řadu prioritních poznatků, které

snad přispěly k řešení některých důležitých problémů virologického výzkumu. Na oddělení vyrostla řada vynikajících vědeckých pracovníků. Značná část z nich teď pracuje v zahraničí. Škoda, přeškoda, že tito lidé nezůstali doma. Dopad naší práce na vědu světovou by byl asi o hodně silnější. Jsem rád, že na oddělení vždy vládne duch vzájemné spolupráce a dobré pracovní vztahy. Jsem též velmi spokojen s prací své nástupkyně Šárky Němečkové.

Tak jako mnoho jiných i mne zneklidňuje vývoj světa. Na jedné straně úžasný vědecký a technický pokrok, na druhé straně přetrvávání středověkých myšlenkových schémat a predsudků a pěstování národnostních, náboženských, rasových a třídních nenávistí, které uvrhly svět do krutostí dvou světových válek a jedné války studené. Jsem zklamán, že po rozdělení světa, které skončilo v r. 1989, následuje dělení nové, hrozící střetem civilizací. Přál bych si, aby došlo ke zmoudření lidstva, osvobození všech od strachu, bídy a také zloby, která je možná životní přítěží nejhorší.

Profesoru Vonkovi jsem poděkoval za rozhovor, který byl ve skutečnosti podstatně delší. Jsem však přesvědčen, že i tak jsem přiblížil čtenářům část jeho osobnosti v lidském i odborném rozměru. Kdybych musel použít k jeho charakteristice jedno jediné slovo, stačilo by mi: ušlechtilost.

Připravil J. Koutecký